

---

# La immigració negreafricana a Catalunya i Europa: visió sociohistòrica<sup>1</sup>

**Edmundo Sepa Bonaba**  
Sociòleg

---

**Resumen:** La tendencia predominante de considerar el fenómeno de la inmigración negro-africana en Cataluña como algo reciente, puede, cuanto menos, inducir a graves errores a la hora de analizar el tema y plantear posibles propuestas de solución a los problemas que afectan a este colectivo.

Es importante diferenciar el impacto producido en la sociedad catalana, como consecuencia de la oleada llegada en los últimos quince años, de una presencia ininterrumpida, prácticamente, desde el siglo XV a partir del inicio de las relaciones entre África y Europa para adquirir una visión global de un proceso con periodos perfectamente diferenciados, siendo el actual uno más del todo.

## La immigració negreafricana a Europa: visió sociohistòrica

Estem assistint, en els darrers anys, a una tendència generalitzada de considerar el fenomen de la immigració negreafricana o centreafricana, tant se val, a Europa, Catalunya inclosa, com un fet d'aparició recent, circumstància que explicaria un sobtat augment en la recerca de possibles solucions a un problema social aparentment nou.

Plantejat així el tema, no només es parteix de falses premisses, sinó que es corre igualment el risc que les possibles propostes de solució neixin amb un elevat contingut de falsedat, amb la qual cosa es produiria l'aparició d'un nou factor de risc que podria donar lloc a noves situacions de conflictivitat social, en no ajustar-se aquestes a les vertaderes demandes d'aquest col·lectiu, o si més no, a l'aparició de noves dificultats en seu procés d'adaptació i d'integració social.

Si bé és cert que fins fa poc la presència de negreafricans, o centreafricans, a Catalunya amb prou feines era perceptible, a causa de l'escàs nombre dels seus components; no ho és menys afirmar que aquesta és el resultat d'un procés l'origen del qual l'hem de situar en el repartiment de l'Àfrica en 1885, essent la seva conseqüència més notable actualment, la proclamació dels nomenats Estats de l'Àfrica Subsahariana i el fracàs del seu funcionament.

Entre 1885 i 1980 ha tingut lloc un llarg i complex procés de transformació de les societats negreafricanaes que, promogut per Europa, culmina a partir de 1957 amb la proclamació de la República de Ghana com a primer Estat de l'Àfrica inde-

---

<sup>1</sup> Ponència presentada al II Congrés Català de Sociologia. Girona, 15 i 16 d'abril de 1994. Grup de treball de Sociologia de les migracions.

---

pendent. Es tracta d'una transformació que remou tot el teixit social i cultural negreafricà i que va donar lloc a l'aparició de noves formes de vida, les quals en no haver penetrat en tota la població van provocar no solament la ruptura del seu procés endogen d'evolució, sinó, el que és més greu, van donar lloc a noves fonts de poder polític, econòmic, social i cultural amb el seu oposat, que serien també les noves situacions de crisi i conflictivitat social dels respectius països, cada vegada més gran, a partir dels anys setanta i que ha disparat l'emigració transcontinental dels africans cap Europa, donant lloc al que podríem definir com l'efecte *boomerang* de la colonització.

L'amnèsia col·lectiva que sembla que s'hagi apoderat dels europeus fa necessari un repàs ràpid a un procés el resultat més visible del qual és el fort increment de la població negreafricana a tot Europa, especialment Catalunya, que ha passat d'èsser terra de pas a terra d'acollida en els darrers quinze anys.

En aquest sentit i solament en aquest, es pot parlar de presència recent, malgrat que això no signifiqui absència total de negreafricans en anys anteriors. El que realment ha succeït és que ha tingut lloc un canvi qualitatiu del tipus de negreafricà que ha arribat a Catalunya a partir dels anys setanta, molt diferent al de les primeres onades que havien iniciat el procés força temps abans.

La qüestió fonamental és situar l'origen d'un fenomen que, com tots els processos socials, s'ha de situar en el seu just context per a la seva perfecta comprensió —quelcom fonamental a l'hora de donar-li solució.

## **1. Els processos colonials i el seu impacte en les societats negreafricanes**

Davant l'evidència dels seus resultats, podem afirmar ja amb tota contundència que la colonització d'Àfrica feta per Europa no solament va estar orientada a convertir les colònies en magatzems proveïdors de matèries primeres per a les respectives metròpolis, sinó que fou dissenyada de forma perniciosa per als pobles negreafricans; de tal manera que, a la destrucció de les estructures i els sistemes productius propis, no quedés altra perspectiva de supervivència que no passés pel sistema europeu. És a dir, des dels seus començaments, el discurs colonial va estar orientat a assegurar la posterior dependència d'Àfrica, i dels africans, a Europa —quelcom que tard o aviat s'hauria de traduir forçosament en l'emigració d'aquests cap a Europa, si tenim en compte com van quedar les excolònies després de la proclamació de les anomenades independències.

A l'inici dels processos de descolonització, l'Àfrica negra presentava un panorama que tenia les següents característiques principals:

La feble estructura productiva creada pels colonitzadors, i que d'altra banda tenia orientada tota la seva activitat a l'abastiment de matèries primeres a les respectives exmetròpolis, va quedar pràcticament paralitzada quan en van marxar. Però, prèviament, havia tingut lloc un procés d'assalarització de la població amb una forta divisió tècnica i social del treball en l'estructura del qual els nadius foren relegats al darrer escalafó.

Malgrat això, s'havia produït la ruptura del model d'economia tradicional i forçat l'emigració massiva, en molts casos, del camp a la ciutat o cap a les zones on estava concentrada l'activitat productiva a la recerca del benestar que preconitzava el nou model. A resultes de l'esmentat procés neix un altre dels hàbits i els consums pràcticament desconeguts per la població, però molt atractiu per la manera en què era presentat: ràpid enriquiment, nova vida de confort i luxes, així com nous paràmetres culturals amb la idealització de la forma de vida europea en contraposició de l'autòctona i on solament tenia validesa l'europea, exaltació del diner com a font

---

de tot poder —circumstància que donaria lloc igualment a un nou codi de conducta i un nou marc de relacions. Tot això sostingut en el principi de superioritat de la raça blanca sobre la negra, de manera que la primera apareixia com la ideal i perfecta.

El canvi fonamental pel negreafricà seria l'aparició d'un nou tipus de societat en què seria el principal actiu; un nou i fort element de fragmentació basat en l'exaltació de l'ego en contraposició al corporativisme o la solidaritat intergrupals típics de les societats negreafricanes, de tal manera que la col·laboració, com a principi bàsic, havia estat substituïda per la competència, en un nou marc i estructura socials controlades per grups d'interessos molt reduïts i que amb prou feines oferien possibilitats a aquells que encara no s'hi havien incorporat.

Els països africans que a mesura en què les era concedit el status d'independents eren convidats a incorporar-se en els grans fòrums de debat i decisió mundial, descobriren que excepte a la ONU, gairebé no tenien veu i vot en organismes tant importants com el FMI o el Banc Mundial, el que els feia incapaços de decidir sobre la marxa de les seves pròpies economies, les quals seguien orientades cap les exmetròpolis, com a conseqüència de l'estructura productiva heretada.

Entre els anys seixanta i setanta, l'economia de l'Àfrica negra comença a deteriorar-se, primer amb la seva paralització seguida més endavant amb un fort estancament i una posterior recessió cada vegada més aguda, a causa de, entre altres raons, la incapacitat dels seus dirigents de controlar-la. Com a resultat d'això, la diferència entre rics i pobres s'aguditzava, l'absència de perspectives per a les capes menys afavorides es cada vegada més gran, l'agitació social s'accentua cada vegada més i l'enyorança de l'anterior estatus és un fet generalitzat. Davant la impossibilitat de tornar enrere, l'emigració es converteix en l'única via possible de fer realitat el somni de millors perspectives. Però no es produeix una emigració indiscriminada, ja que es tracta de sortir a l'encontre d'aquell que va prometre i assegurar que Europa era la panacea de tots els mals. Així, doncs, cada grup marcarà el seu objectiu cap la seva exmetròpolis.

## **2. Els aspectes qualitius de l'emigració negreafricana a Europa**

La immigració negreafricana, tal com apareix avui a Europa, Catalunya inclosa, no és sinó el reflex d'un procés iniciat al final de la II Guerra Mundial, el qual, entre els anys quaranta i noranta, presenta les següents característiques:

Anys quaranta i seixanta: immigració per motius d'estudis, impulsada bàsicament per les mateixes metròpolis.

És una emigració selectiva de la qual sorgirien els anomenats *pares de les independències africanes* i que per aquesta raó viuen en condicions generalment confortables —circumstància que provocarà la seva addicció al model de vida europeu i del qual seran a la fi els millors imitadors.

Es tracta en síntesi d'un grup la presència del qual lluny de molestar resulta fins i tot simpàtica pel seu caràcter novedós. Són en certa manera el millor exponent del triomf colonial i, per aquesta mateixa raó, la seva acceptació té més un caràcter d'exhibició, com al resultat d'una conquesta feliçment conclusa amb l'assimilació dels conquerits, que no d'establiment d'unes relacions interculturals basades en els respectes mutus.

Anys seixanta i vuitanta: es tracta d'una immigració inspirada en motivacions polítiques, protagonitzada per aquells que per diverses raons no han tingut cabuda en la nova situació creada. Continua tractant-se d'un grup selectiu i ben acceptat ja que simbolitzen les afirmacions del colonitzador, qui havia assegurat que sense la seva presència l'Àfrica negra sencera seria el regne del caos.

La seva condició de bons coneixedors de la societat i cultura europees, junta-

---

ment amb el període de bonança econòmica que travessa Europa, fa que la seva inserció en la societat d'acollida resulti relativament fàcil i ràpida.

Anys vuitanta en endavant: és la immigració basada en motivacions de caràcter econòmic i per això més nombrosa. És, en termes generals, la que presenta un quadre pitjor pel fet que els components són persones relativament joves, que amb prou feines tenen recursos per a la seva inserció en la societat europea, ja que són les víctimes reals del daltabaix de l'economia negreafricana. Al mateix temps, la seva presència coincideix amb una recessió generalitzada a tot Europa, circumstància que recomana frenar-ne l'entrada i així es provoca el tancament de les fronteres comunitàries. És el grup del qual han sorgit aquells que no van poder creuar els Pirineus y que s'han vist forçats a canviar la seva posició respecte a Catalunya de terra de pas a terra d'acollida. Aquesta circumstància fa encara més difícil la seva possible inserció social a causa del seu desconeixement de la cultura, el que justifica igualment la seva aparició com un fenomen novedós per als catalans en general.

Les seves especials característiques i de l'actual política europea constitueixen sens dubte una dificultat afegida ja que, tant en un cas com en l'altre, requereixen un procés d'adaptació pel coneixement mutu, que no sempre es té en compte a l'hora d'escometre programes socials al seu favor.

### **3. L'estat de la qüestió: què fer?**

Convé tenir present que la situació per la qual travessa l'Àfrica negra en l'actualitat no permet parlar d'un possible fre, com a zona emissora d'immigrants. Això fa pensar i advertir sobre la prolongació d'una immigració que, si bé en molts casos no va triar Catalunya com al seu objectiu final, en aquests moments s'hi està assentant. Per tant, davant un fet ja irreversible, no queda altra opció que la d'acceptar una realitat que ha passat a formar part del mapa etnosociològic i cultural de Catalunya, i treballar tots en la creació dels mecanismes susceptibles de permetre'n la inserció social, econòmica i cultural al menys traumàtica possible, tant pel mateix col·lectiu com per la societat catalana.

La persona que s'hi acosti descobrirà que, malgrat que presenta un quadre sociològic comú, el mateix col·lectiu resulta divers en el pla cultural, la qual cosa no és sinó reflex de la diversitat ètnica i cultural de la societat negreafricana en el seu conjunt; malgrat d'això, el col·lectiu com a tal presenta també característiques molt comunes tant en el pla cultural com en el jurídic.

En tot cas, es tracta d'un col·lectiu que, inclòs aquí a Catalunya, està format per membres dels diferents subgrups anteriorment descrits, circumstància que ens demostra que la seva presència no és tan recent com sovint es tendeix a considerar. Una altra qüestió és la importància quantitativa de cada subgrup i la seva incidència en la societat i cultura catalanes.